

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Հաստատված է
ԵՊՀ Գիտական խորհրդի
2010 թ. հոկտեմբերի 28-ի թիվ 6 նիստում

ԳԽ նախագահ, ռեկտոր՝ _____ Ա. Հ. Սիմոնյան

ԵՊՀ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՄՇԱԿՄԱՆ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՈՒՂԵՆԻՇՆԵՐ

ԵՐԵՎԱՆ 2010

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
--------------------	---

ԲԱԺԻՆ I. ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ	5
--------------------------------	---

1. Ծրագրի կրթական նպատակների սահմանումը.....6
2. Ծրագրի կրթական վերջնարդյունքների ձևակերպումը 8
3. Ուսումնական մոդուլի կրթական վերջնարդյունքների ձևակերպումը..... 12
4. Ուսումնական պլանի քարտեզը 15
5. Դասավանդման և ուսումնառության մեթոդների ընտրությունը 17
6. Շրջանավարտների կարիերայի և աշխատանքի անցնելու հնարավորությունները 18
7. Ծրագրային կողմնորոշիչների օգտագործումը..... 19

ԲԱԺԻՆ 2. ԾՐԱԳՐԻ ՓԱՍՏԱԹՂԹԱՅԻՆ ՓԱԹԵԹԸ	22
---	----

8. Ծրագրի մասնագիրը (սպեցիֆիկացիան)..... 22
9. Ուսումնական մոդուլի նկարագրիչները 25

ԲԱԺԻՆ 3. ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ	27
---	----

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

1. Կրթական ծրագրի մասնագրի ձևաթերթը.....29
2. Ուսումնական մոդուլի նկարագրիչների ներկայացման ձևաթերթ..... 35

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն ուղեցույցի նպատակն է ԵՊՀ դասախոսական կազմին և կրթական ծրագրերի մշակման աշխատանքային խմբերին հստակ ցուցումներ տալ Համալսարանի կրթական ծրագրերին ներկայացվող հիմնական պահանջների վերաբերյալ և գործնական խորհուրդներ տրամադրել այդ պահանջների իրագործման համար: Ուղեցույցում ներկայացվում են ԵՊՀ կրթական ծրագրերի մշակման հիմնադրույթները և այն չափանիշները, որոնցով պետք է առաջնորդվեն ԵՊՀ ծրագրերի մշակման աշխատանքային խմբերը՝ կրթական ծրագրերի նախագծման և մշակման գործընթացներում: ԵՊՀ բոլոր ուսումնական ստորաբաժանումները իրենց կրթական ծրագրերը նախագծելիս և մշակելիս պետք է առաջնորդվեն սույն մեթոդական ուղեցույցի հիմնադրույթներով:

Կրթական ծրագրերի մշակման լավ կազմակերպված գործընթացը հնարավորություն է տալիս ստեղծել այնպիսի ծրագրեր, որոնք էապես կոյուրացնեն ծրագրի ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքների փոխանցումը ուսանողներին և կնպաստեն մշակվող ծրագրի հետագա հաստատման, մոնիթորինգի (մշտադիտարկման) և վերանայման գործընթացների հաջող իրականացմանը: Ծրագրերի պատշաճ նախագծումը և մշակումը կարևոր է նաև հասարակության և ուսանողների պահանջունքների դրանց համապատասխանությունն ապահովելու տեսանկյունից:

Նոր կրթական ծրագրերի նախագծումը և մշակումը պետք է հիմնված լինի մի շարք հիմնարար սկզբունքների վրա.

- ծրագիրը պետք է ունենա հստակ սահմանված նպատակ և ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքներ,
- ծրագրի մշակումը պետք է հիմնվի ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին ծրագրային կողմնորոշիչների և/կամ չափորոշիչների, այդ թվում՝ համապատասխան առարկայական կողմ-

նորոշիչների¹, բարձրագույն կրթության որակավորումների եվրոպական և/կամ ազգային հենքերի, և հնարավորության դեպքում՝ մասնագիտական, օրենսդիր և ոլորտը կարգավորող մարմինների/կառույցների ու գործատուների պահանջների վրա,

- ծրագրի շրջանավարտների համար պետք է որոշված լինեն նրանց ապագա կարիերայի հնարավորությունները,
- պետք է որոշված լինեն այն ձևերը և միջոցները, որոնց օգնությամբ ձևավորվելու և գնահատվելու են ծրագրի ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքները,
- ծրագիրն իրականացնելու համար պետք է բացահայտված լինեն անհրաժեշտ մարդկային և նյութական ռեսուրսները:

Կրթական ծրագրի մշակումը ենթադրում է հետևյալ երեք կարևորագույն խնդիրների լուծումը.

1. Ի՞նչ պետք է սովորեն ուսանողները (կրթական վերջնարդյունքները):
2. Ի՞նչպե՞ս նրանք պետք է այն սովորեն (դասավանդման և ուսումնառության մեթոդները):
3. Ի՞նչպե՞ս պարզել ուսումնառության արդյունքները ձեռք են բերվել, թե՞ ոչ (գնահատման ձևերը):

Ծրագրի պատշաճ մշակումը պահանջում է, որ ծրագրի այս երեք բաղկացուցիչները տրամաբանորեն և համակարգված կերպով շաղկապված լինեն:

---

¹ Առարկայական կողմնորոշիչներն ընդհանուր տեսքով ձևակերպված նվազագույն կրթական պահանջներ են՝ տվյալ առարկայական ոլորտում և կրթական մակարդակում որակավորումներ շնորհելու համար, և բուհերի համար կարևորագույն աղբյուր են հանդիսանում կոնկրետ առարկայական ոլորտում նոր կրթական ծրագրեր նախագծելիս և մշակելիս:

ԲԱԺԻՆ I. ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կրթական ծրագրի մշակումը սկսվում է ծրագրի նպատակների սահմանումից, որին հաջորդում է ծրագրի կրթական վերջնարդյունքների ձևակերպումը: Այնուհետև որոշվում են գնահատման այն ձևերը, որոնք հնարավորություն կտան ուսանողներին դրսևորելու ձեռք բերած կրթական վերջնարդյունքները, ապա համարժեք կերպով չափելու դրանք: Հաջորդ քայլը ուսանողների համար առավել արդյունավետ ուսումնառության և դասավանդման մեթոդների ընտրությունն է:

Հետևաբար, պատշաճ կրթական ծրագիր կազմելու տեսանկյունից վճռորոշ նշանակություն ունի ծրագրի կառուցման հետևյալ երեք հանգուցային տարրերի փոխհամաձայնեցվածությունը.

1. ծրագրի ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքները,
2. ուսումնառության և դասավանդման մեթոդները, որոնք նախատեսված են ուսանողի կողմից այդ վերջնարդյունքները հաջողությամբ ձեռք բերելու համար,
3. գնահատումը, որը որոշում է այդ վերջնարդյունքների ձեռքբերման մակարդակը:

Ծրագրի մշակման գործընթացում այս երեք ասպեկտները պետք է դիտարկել համատեղ, այսինքն՝ պլանավորված ուսումնառության և դասավանդման ձևերը պետք է կապակցվեն ծրագրի կրթական վերջնարդյունքների հետ և որոշվեն այնպես, որ առավելագույնս օժանդակեն ուսանողի կողմից այդ վերջնարդյունքների ձեռքբերմանը: Միաժամանակ, յուրաքանչյուր կրթական վերջնարդյունքի ձեռքբերումը պետք է գնահատվի այնպիսի մեթոդներով, որոնք ուսանողին կընձեռեն լավագույն հնարավորություններ՝ դրանք դրսևորելու համար:

Ինչպես արդեն նշվեց, ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները որոշելիս հարկավոր է հաշվի առնել նաև տվյալ առարկայական ոլորտի ծրագրային կողմնորոշիչները կամ չավորորոշիչները, բարձրագույն կրթության որակավորումների (ազգային կամ եվրոպական) հենքի մակարդակների նկարագրիչները, ինչպես նաև համապատասխան մասնագիտական կազմակերպությունների (ընկերակցությունների և գործատուների) պահանջները, եթե այդպիսիք կան:

1. Ծրագրի կրթական նպատակների սահմանումը

Ծրագրի (կամ ուսումնական մոդուլի²) նպատակները ծրագիրը մշակողների կողմից պլանավորված կրթական մտադրություններ են, որոնք ընդհանուր կերպով նկարագրում են, թե ծրագրին (ուսումնական մոդուլին) մասնակցելով ինչ կարող են սովորել ուսանողները:

Ծրագրի նպատակները պետք է բավարարեն հետևյալ հիմնական պահանջները.

- բոլոր կրթական ծրագրերը և ուսումնական մոդուլները պետք է ունենան հստակ ձևակերպված նպատակներ,
- նպատակները պետք է լինեն հակիրճ և ձևակերպվեն ուսանողներին հասկանալի լեզվով,
- նպատակները պետք է մատնանշեն այն հնարավորությունները, որոնք ձեռք կբերեն ուսանողները՝ մասնակցելով ծրագրին (կամ անցնելով դասընթացը),

---

² Այս կետում տրված երաշխավորությունները հավասարապես վերաբերում են նաև ուսումնական մոդուլի/դասընթացի նպատակների սահմանմանը:

- ծրագրի նպատակները շատ ընդհանուր կերպով պետք է արտահայտեն ծրագրի բաղկացուցիչ դասընթացների/ուսումնական մոդուլների նպատակները:

Հետևաբար, ծրագրի նպատակները տարբերվում են կրթական վերջնարդյունքներից և ունեն երկու տարբերակիչ առանձնահատկություն.

1. Նպատակներն ուրվագծում են այն կրթական ձեռքբերումները, որոնք կարող են ունենալ ծրագրին մասնակցող ուսանողները:
2. Նպատակների իրականացումը չի կարող գնահատվել անմիջապես ուսումնառության ընթացքում:

Սովորաբար, 5 կամ 6 նպատակների թվարկումը միանգամայն բավարար է ծրագրի ընդհանուր դրույթները և բնութագրական առանձնահատկությունները ներկայացնելու համար: Ցանկալի է նպատակների ձևակերպումը սկսել հետևյալ ելակետային բառերով.

«Ծրագիրը նպատակ ունի ...»,

որին առանձին կետերով հետևում է կոնկրետ նպատակների թվարկումը, որը կարող է սկսվել հետևյալ բայերով. օրինակ՝ *գարգացնել, ապահովել, օժանդակել, դաստիարակել, տեղեկացնել, ծանոթացնել, ձևավորել, նախապատրաստել, տրամադրել, խթանել, աջակցել և այլն:*

Որպես օրինակ, ստորև ներկայացվում է ԵՊՀ *տեղեկատվական համակարգեր մասնագիտության* մագիստրոսական ծրագրի նպատակների թվարկումը.

Ծրագրի նպատակները

Ծրագիրը նպատակ ունի նախապատրաստել արդյունաբերության մեջ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգտագործմանը և ներդրմանը պատրաստ մասնագետներ, որոնք ունակ կլինեն.

- վերլուծել և համակարգել տվյալ բիզնես ոլորտին առնչվող տեղեկատվական տվյալները,
- կայացնել որոշումներ և կատարել կանխատեսումներ տեղեկատվության ոչ լիարժեք առկայության պայմաններում,
- ներդնել տեղեկատվական համակարգեր տրված բիզնես միջավայրում՝ արդյունավետ աշխատանք ապահովելու նպատակով,
- կազմակերպել և ուղղորդել բիզնես կողմնորոշվածություն ունեցող տեղեկատվական համակարգերի մշակման գործընթացը:

2. Ծրագրի կրթական վերջնարդյունքների ձևակերպումը

Կրթական վերջնարդյունքն այն է, թե հատկապես ինչ պետք է գիտենա, հասկանա կամ կարողանա անել ուսանողն ուսումնառության ավարտին: Ծրագրի մշակման՝ վերջնարդյունքների վրա հիմնված մոտեցումը պարզորոշ կերպով ցույց է տալիս, թե ինչ է ակնկալվում ուսանողներից, ինչպես են նրանք դրսևորելու իրենց սովորածը, և ինչ չափանիշներ են օգտագործվելու նրանց գնահատելու համար: Հետևաբար, կրթական վերջնարդյունքները պետք է լինեն իրատեսական և չափելի:

Ի տարբերություն ուսումնական մոդուլի/դասընթացի վերջնարդյունքների՝ ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները չեն կարող գնահատվել ուղղակի մեթոդներով. դրանց ձեռքբերումն առավելապես չափվում/գնահատվում է անուղղակի մեթոդներով՝ բաղկացուցիչ ուսումնական մոդուլների կրթական վերջնարդյունքների գնահատման միջոցով:

Ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները պետք է բավարարեն հետևյալ հիմնական պահանջները.

1. Ծրագրի բոլոր կրթական վերջնարդյունքները պետք է ձևակերպվեն նվազագույն ընդունելի (շեմային) մակարդակում:
2. Ծրագրի բոլոր կրթական վերջնարդյունքների համար պետք է նշվի այն ուսումնական տարին, որի ավարտին նախատեսվում է դրանց ձեռքբերումը ուսանողների կողմից:
3. Ծրագրի բոլոր կրթական վերջնարդյունքների ձեռքբերումը պետք է գնահատվի, ինչը իրականացվում է անուղղակի մեթոդներով՝ բաղադրիչ կրթական մոդուլների վերջնարդյունքների գնահատման և ուսումնական պլանի քարտեզավորման³ միջոցով:
4. Ծրագիրը հաջողությամբ ավարտելու համար ուսանողը պետք է յուրացնի ծրագրի բոլոր կրթական վերջնարդյունքները:

Կրթական վերջնարդյունքները պետք է ձևակերպվեն/գրվեն այնպես, որ հասկանալի լինեն բոլոր ուսանողների համար և հնարավոր լինի դրանց գնահատումը:

Ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները պետք է ձևակերպվեն ըստ հետևյալ դասակարգումների.

- մասնագիտական տեսական գիտելիքներ,
- մասնագիտական գործնական կարողություններ,
- ընդհանրական (փոխանցելի) կարողություններ:

---

³ Ուսումնական պլանի քարտեզի վերաբերյալ տե՛ս սույն բաժնի 4-րդ կետը:

Ընդ որում, առաջին դասակարգման (մասնագիտական տեսական գիտելիքներ) կրթական վերջնարդյունքների ձևակերպումը նախընտրելի է սկսել այսպես.

«Այս ծրագրի հաջող ավարտին ուսանողը կունենա մասնագիտական տեսական գիտելիքներ ...»,

իսկ հաջորդ երկու դասակարգումների համար՝

«Այս ծրագրի հաջող ավարտին ուսանողն ունակ կլինի ...» :

Քանի որ ծրագրի կրթական վերջնարդյունքներն ուղղակի և միարժեք կերպով հնարավոր չէ գնահատել, ուստի դրանք ըստ ուստարիների տարրալուծվում են ուսումնական մոդուլների մեջ և արտահայտվում դրանց կրթական վերջնարդյունքներով:

Ծրագրի սահմանված կրթական վերջնարդյունքների քանակը պետք պահել ողջամիտ սահմաններում: Որպես կանոն, 20-25 (ներառյալ 5-6 ընդհանրական կարողությունները) կրթական վերջնարդյունքների սահմանումը բավարար է ծրագրի հիմնական բնութագրերն արտահայտելու համար:

Որպես օրինակ, ստորև ներկայացվում է ԵՊՀ *տեղեկատվական համակարգեր մասնագիտության* մագիստրոսական ծրագրի կրթական վերջնարդյունքների լրակազմը.

Ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները
Ա. Մասնագիտական տեսական գիտելիքներ
Այս ծրագրի հաջող ավարտին ուսանողը.
1) կտիրապետի ալգորիթմների, տվյալների մոդելների և հաշվողական համակարգերի վերլուծության և նախագծման տեսական հիմունքներին,
2) կտիրապետի տվյալների պահպանման և պաշտպանվածության հիմնարար սկզբունքներին,
3) ծանոթ կլինի բաշխված միջավայրերում պրոցեսների նախա-

զծման և իրականացման սկզբունքներին,

- 4) կտիրապետի հեռահաղորդակցությանը և Web-տեխնոլոգիաներին,
- 5) կունենա տնտեսագիտական մոդելների, ֆինանսական գործառնությունների և էլեկտրոնային բիզնեսի իմացություն,
- 6) կտիրապետի բիզնես կողմնորոշվածություն ունեցող ծրագրային համակարգերի կառուցման մեթոդաբանությանը,
- 7) ծանոթ կլինի տեղեկատվական համակարգերի օգտագործմանը և կառուցմանն առնչվող իրավական և էթիկական նորմերին:

Բ. Մասնագիտական գործնական կարողություններ

Այս ծրագրի հաջող ավարտին ուսանողն ունակ կլինի.

- 1) ընտրել կամ կառուցել արդյունավետ ալգորիթմներ կամ տվյալների պահպանման մոդելներ,
- 2) ստեղծել դինամիկ Web էջեր, մասնակցել տվյալների բազաների և ցանցային կիրառությունների ստեղծման աշխատանքներին,
- 3) օգտագործել տարատեսակ մարքեթինգային ռազմավարություններ, ֆինանսական գործիքներ և գործարարական գործընթացներ,
- 4) առաջարկներ անել տրված ոլորտի աշխատանքների արդյունավետությունը բարձրացնելու վերաբերյալ,
- 5) կառուցել նոր կիրառություններ տրված բիզնես ոլորտում օգտագործվող տեղեկատվական համակարգերի համար,
- 6) դրսևորել աշխատանքի բարձր արդյունավետություն՝ հանդես գալով և որպես թիմի ղեկավար, և որպես թիմի անդամ:

Դ. Ընդհանրական (փոխանցելի) կարողություններ

Այս ծրագրի հաջող ավարտին ուսանողը ունակ կլինի.

- 1) օգտվել տարատեսակ աղբյուրներից (ինտերնետ ռեսուրսներ, էլեկտրոնային գրադարաններ, գիտական հոդվածներ և հաշվետվություններ)՝ անհրաժեշտ տեղեկատվություն

ստանալու համար,

- 2) վերլուծել փաստերը և անել հետևություններ,
- 3) ստեղծագործաբար կիրառել ունեցած գիտելիքները և առաջ քաշել նորերը,
- 4) արդյունաետ կերպով պլանավորել ժամանակն ու այլ ռեսուրսները,
- 5) պահպանել մասնագիտական էթիկայի նորմերը:

3. Ուսումնական մոդուլի կրթական վերջնարդյունքների ձևակերպումը

Ուսումնական մոդուլի կրթական վերջնարդյունքները տեղեկատվություն են տալիս ուսանողներին, թե նրանք ինչ պետք է իմանան, հասկանան և կարողանան անել և մատնանշում են, թե հատկապես ինչը պետք է գնահատվի ուսումնական մոդուլի ավարտին:

Ուսումնական մոդուլի կրթական վերջնարդյունքները պետք է բավարարեն հետևյալ պահանջները.

1. Ուսումնական մոդուլի բոլոր կրթական վերջնարդյունքները պետք է ձևակերպվեն նվազագույն ընդունելի (շեմային) մակարդակում:
2. Ծրագիրը պետք է նկարագրի միայն այն կրթական վերջնարդյունքները, որոնք պետք է ձեռք բերեն ծրագրում ընդգրկված բոլոր ուսանողները:
3. Ուսումնական մոդուլի բոլոր կրթական վերջնարդյունքների ձեռքբերումը պետք է գնահատվի:

4. Անցողիկ գնահատական ստանալու համար ուսանողը պետք է յուրացնի ուսումնական մոդուլի համար սահմանված բոլոր կրթական վերջնարդյունքները:

Ուսումնական մոդուլի կրթական վերջնարդյունքները գրելիս խորհուրդ է տրվում առաջնորդվել հետևյալ սկզբունքներով.

- գրել ապառնի ժամանակով,
- ուսումնական մոդուլի համար որոշել 4-6 կրթական վերջնարդյունքներ,
- դրանք պետք է լինեն իրատեսական և չափելի,
- պետք է գրվեն ուսանողին մատչելի լեզվով,
- շաղկապված լինեն դրանց ձեռքբերման մակարդակը գնահատող հստակ չափանիշների հետ,
- նկարագրեն, թե մոդուլի ուսումնառության արդյունքում հատկապես ինչ են կարողանալու անել ուսանողները:

Ուսումնական մոդուլի կրթական վերջնարդյունքները պետք է ձևակերպվեն ըստ հետևյալ դասակարգումների.

- տեսական գիտելիքներ,
- գործնական կարողություններ (բուն մասնագիտական և ընդհանրական):

Կրթական վերջնարդյունքների դասակարգման և ստորադասման ամենաընդունված ձևերից մեկը Բլումի տաքսոնոմիան⁴ է, որի յուրա-

---

⁴ Ուսումնառության գործընթացում իմացության մակարդակների դասակարգման եղանակ է (տաքսոնոմիա՝ նշանակում է դասակարգում), որը մշակել է ամերիկացի գիտնական Բենիամին Բլումը: Իմացության ձևերի այս հիերարխիկ դասակարգումն ունի 6 մակարդակներ՝ ըստ աճող բարդության (տե՛ս աղյուսակը)՝ սկսած փաստերի պարզ հիշողությունից՝ ստորին մակարդակում, մինչև գնահատումը՝ ամենաբարձրում:

քանչյուր մակարդակի նկարագրման համար առաջարկվող բայերի ցանկը ներկայացվում է ստորև.

	Մակարդակ	Իմացության ձևերը	Համապատասխան բայերը (ցանկն ամբողջական չէ)
Գիտելիք և իմացություն	1	Գիտելիք (որոշակի փաստերի/տվյալների հիշողություն)	<i>Արտահայտել, գիտակցել, ընտրել, վերարտադրել, չափել, որոշել, թվարկել, անվանել, վերհիշել, գրանցել, պնդել և այլն:</i>
	2	Իմացություն (փաստերի/տվյալների համակարգման ունակություն՝ իմաստը հասկանալու նպատակով)	<i>Որոշել, սահմանել, ներկայացնել, ձևակերպել, բացատրել, հակադրել, նկարագրել, քննարկել, ճանաչել, հիմնավորել, ընտրել, մատնանշել, լուսաբանել, դասակարգել և այլն:</i>
Կարողություններ	3	Կիրառություն (առաջարանքի կամ խնդրի համատեքստում գիտելիքի/իմացության օգտագործում)	<i>Կանխատեսել, ընտրել, գնահատել, գտնել, ցուցադրել, օգտագործել, կառուցել, հաշվարկել, կիրառել, ցուցաբերել, լուսաբանել, գործնականում իրականացնել, սովորեցնել, կատարել և այլն:</i>
	4	Վերլուծություն (տեղեկատվությունը բաղկացուցիչ մասերի կամ իմաստների բաժանելու ունակություն՝ մասերի փոխհարաբերությունները կամ նշանակությունները հասկանալու նպատակով)	<i>Համեմատել, տարբերակել, համադրել/ հակադրել, տրոհել/մասերի բաժանել, տարբերակել, վերլուծել, հաշվարկել, փորձարկել, բացահայտել, տարանջատել, լուծել և այլն:</i>
	5	Միևնաբեր/համադրություն (տեղեկատվությունը կամ փաստերը նորովի համատեղելու ունակություն՝ խնդրի կամ հիմնախնդրի ավելի լավ կամ համակողմանի	<i>Միավորել/միացնել, ի մի բերել, փաստարկել, հարաբերել/կապ հաստատել, ամփոփել, կազմակերպել/համակարգել, եզրակացնել/եզրահանգել, նախագծել, առաջարկել, վերաձևակերպել, քննարկել, ստանալ/դուրս բերել, մեկնաբանել, ընդ-</i>

	ընկալման նպատակով)	<i>հանրացնել և այլն:</i>
6	Գնահատում/արժևորում (առկա տեղեկատվության հիման վրա եզրահանգումներ անելու և դրանք գնահատելու ունակություն)	<i>Արժևորել, օժանդակել/աջակցել, հակադրել/համադրել, ընտրել, քննադատել, որոշել, համեմատել, գնահատել, եզրահանգել, հետևություններ անել, ենթադրել, պաշտպանել և այլն:</i>

Շատ կարևոր է, որ կրթական վերջնարդյունքները լինեն չափելի և գնահատելի: Դրա համար անհրաժեշտ է, որ դրանց ձևերի մասն հանգամանքը լինի ակնառու՝ համապատասխան գնահատման չափանիշի հետ ուղղակի կապ ապահովելու միջոցով: Հետևաբար, կարևոր է, որ կրթական վերջնարդյունքները ձևակերպվեն այնպես, որ ապահովեն դրանց ձևերի մասն ակներևության առավելագույն աստիճան: Օրինակ, հարկավոր է խուսափել կրթական վերջնարդյունքների այնպիսի ձևակերպումներից, ինչպիսիք են՝ «*ուսանողը տեղյակ կլինի...*», «*ուսանողը կունենա ... իմացություն*», «*ուսանողը կիմանա ...*» կամ «*ուսանողը կհասկանա ...*» և այլն, քանի որ դրանք գնահատման տեսանկյունից բազմաթիվ անորոշություններ են պարունակում: Այնինչ, և՛ ուսանողները, և՛ դասախոսները պետք է կարողանան հեշտությամբ պարզել՝ արդյո՞ք այդ վերջնարդյունքները ձևեր են բերվել (և ինչ չափով), թե՞ ոչ:

4. Ուսումնական պլանի քարտեզը

ԵՊՀ կրթական ծրագրերի ուսումնական պլանը ներկայացվում է ուսումնական պլանի քարտեզի միջոցով (*հավելված 1*): Այն կարևոր փաստաթուղթ է, որն ակնառու կերպով ցույց է տալիս, թե ինչպես (ինչ ուսումնական մոդուլների օգնությամբ) է ծրագրի ուսումնական պլանը ապահովում ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքների ձևերի մասն և ինչպես են վերջիններս շաղկապված ծրագրի բաղկացուցիչ ուսումնական մոդուլների հետ:

Ուսումնական պլանի քարտեզի ԵՊՀ ձևաթերթը ներկայացված է *հավելված 1*-ում բերված ծրագրի մասնագրի 12-րդ կետում, որտեղ ուղղահայաց սյունակներում դասավորված են ծրագրի շրջանակներում ձևավորվող կրթական վերջնարդյունքները (ըստ համապատասխան դասակարգման), իսկ հորիզոնական տողերում՝ այն ուսումնական մոդուլները, որոնք պետք է նպաստեն դրանց ձևավորմանը: Յուրաքանչյուր կրթական վերջնարդյունքի և այն ձևավորող կարևորագույն ուսումնական մոդուլ(ներ)ի (որոնցում գնահատվում է այդ վերջնարդյունքների ձեռքբերումը) հատման վանդակում դրվում է «√» կամ «X» նշանը՝ դրանք շաղկապելով միմյանց հետ:

Լրացված քարտեզը պատկերավոր կերպով ցույց է տալիս «Կրթական վերջնարդյունք-ուսումնական մոդուլ» կապերի առկայությունը ծրագրի ուսումնական պլանում՝ այն ուսումնական մոդուլները, որոնք ապահովում են որոշակի կրթական վերջնարդյունքի ձևավորումը (քարտեզի ուղղահայաց սյունակները) և կոնկրետ ուսումնական մոդուլի շրջանակներում ձևավորվող կրթական վերջնարդյունք(ներ)ի բաղադրամասերը (քարտեզի հորիզոնական տողերը):

Ուսումնական պլանի քարտեզում նշվում է նաև այն ուսումնական տարին, որի ավարտին տվյալ կրթական վերջնարդյունքը ձեռք է բերվում ծրագրում ընդգրկված բոլոր ուսանողների կողմից:

5. Դասավանդման և ուսումնառության մեթոդների ընտրությունը

Ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքներն ուսանողների կողմից հաջողությամբ ձեռք բերելու համար հարկավոր է դիտարկել, թե ուսումնառության ինչպիսի ձևեր է պետք ընտրել: Ընտրված ուսումնառության ձևերից կբխեն նաև դասավանդման այն մեթոդները, որոնք առավելագույնս կնպաստեն և կօժանդակեն դրանց հաջող իրականացմանը: Դասավանդման դերը պետք է լինի ուսանողների համար լիարժեք հնարավորությունների ստեղծումը, որպեսզի նրանք հաջողությամբ ձեռք բերեն ակնկալվող գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները և յուրացնեն դրանք:

Ուսումնառության և դասավանդման մեթոդները պետք է.

- Լավագույնս նպաստեն կրթական վերջնարդյունքներով ձևակերպված գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձեռքբերմանը ուսանողների կողմից:
- Հաշվի առնեն ուսանողների գիտելիքների և ընդունակությունների տարբեր մակարդակները և լինեն բազմաձև:
- Խրախուսեն ուսանողների ակտիվությունը լսարանում, ինքնուրույնությունը և տրամադրեն խմբային աշխատանքի հնարավորություններ՝ որտեղ դա պետք է:

Կրթական ծրագրի մասնագրի համապատասխան բաժինը (տե՛ս *հավելված 1-ի 10-րդ կետը*) պետք է պարզորոշ կերպով ցույց տա, թե ինչպես են դասավանդման և ուսումնառության ընտրված մեթոդները օժանդակելու ուսանողներին՝ ծրագրի ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքները ձեռք բերելու համար: Մասնագրում ներկայացված յուրաքանչյուր կրթական վերջնարդյունքի (կամ դրանց խմբի) համար պետք է ներկայացվեն դասավանդման և ուսումնառության համապատասխան մեթոդները: Ընդ որում, բավարար չէ միայն արձանագրել, որ տվյալ

վերջնարդյունքը ձեռք է բերվում «... դասախոսությունների, սեմինար կամ գործնական պարապմունքների և այլնի միջոցով ...», առանց պարզորոշ կերպով ցույց տալու, թե ինչպես է դրանցից յուրաքանչյուրը նպաստելու ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքների ձևավորմանը ուսանողի մոտ: Օրինակ, եթե դասավանդման համար ընտրված են դասախոսությունները, ապա այդ հանգամանքը պետք է կոնկրետացվի և հնարավորինս ճշգրտվի: Բավարար չէ նշել, որ «Առարկայական ծրագրի յուրացման համար հիմնականում օգտագործվելու են դասախոսությունները»: Նախընտրելի է մարամասնել, որ «Առարկայական ծրագրի հիմնական մասը յուրացվելու է դասախոսի կողմից հանձնարարվող գրականությամբ՝ օգտագործելով դասախոսությունները՝ հանձնարարվող նյութի հիմնական աղբյուրները լրացնելու, ուսանողներին անհասկանալի դրույթները բացահայտելու և պարզաբանելու, ինչպես նաև նրանց քննադատական մտածողությունը զարգացնելու համար ...»:

6. Շրջանավարտների կարիերայի և աշխատանքի անցնելու հնարավորությունները

Եթե կրթական ծրագիրը նախատեսում է արտադրական պրակտիկա(ներ), ապա ուսանողներին պետք է տրամադրվի համապատասխան տեղեկատվություն դրանց բնույթի և շնորհվող որակավորման մեջ դրանց ունեցած դերի, ինչպես նաև կրթական ծրագրի և դասախոսական կազմի կողմից պրակտիկայի ընթացքում տրամադրվող օժանդակության մասին:

Կրթական ծրագիրը պետք է իր շրջանավարտներին պատրաստի հաջող աշխատանքային կարիերայի և ուսումը հաջորդ կրթական մակարդակում շարունակելու համար: Այդ նպատակով հարկավոր է, որ պարզորոշ ներկայացվի ծրագրի կապը աշխատաշուկայի և/կամ հնա-

րավոր գործատուների հետ, ուսումնական պլանի մշակմանը գործատուների ներգրավման հանգամանքը, արտադրությունից հրավիրված մասնագետների գրավումը դասավանդման գործընթացում, ծրագրի կապը մասնագիտական կառույցների հետ, արտադրական պրակտիկայի հնարավորությունները, նախկին շրջանավարտների կարծիքները ծրագրի վերաբերյալ, ապագա աշխատանքին անմիջականորեն առնչվող մասնագիտական կարողությունների ուսուցումը, դասավանդող կազմի պրակտիկ մասնագիտական գործունեությունը և այլն: Այն կրթական ծրագրերում, որոնք չունեն նեղ մասնագիտական ուղղվածություն, անհրաժեշտ է ապագա ուսանողներին ծանոթացնել ծրագրի շրջանավարտների մասնագիտական գործունեության մի քանի բնորոշ օրինակների հետ:

7. Ծրագրային կողմնորոշիչների օգտագործումը

Կրթական ծրագրերը պետք է համապատասխանեն գոյություն ունեցող արտաքին և ներքին ծրագրային կողմնորոշիչներին և/կամ չափորոշիչներին: Վերջիններս պետք է ներկայացվեն ծրագրի մասնագրում (տե՛ս *հավելված 1-ի* 18-րդ և 19-րդ կետերը):

Ծրագրերի նախագծման և մշակման համար որպես արտաքին կողմնորոշիչներ կարող են ծառայել հետևյալ պաշտոնական աղբյուրները.

- ՀՀ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին օրենքի պահանջները:
- Բարձրագույն կրթության պետական կրթական չափորոշիչները:

- Հարատև ուսումնառության որակավորումների եվրոպական հենքը (շրջանակը):
- Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքի որակավորումների հենքը (դուբլինյան նկարագրիչները):
- Բարձրագույն կրթության որակավորումների ազգային հենքը:
- Համապատասխան մասնագիտական կազմակերպությունների/կառույցների, օրենսդիր և ոլորտը կարգավորող մարմինների պահանջները և ցուցումները (եթե այդպիսիք կան):
- Վերազգային մակարդակում սահմանված առարկայական կողմնորոշիչները (ինչպես, օրինակ, տարբեր առարկայական ոլորտների համար սահմանված բրիտանական ծրագրային կողմնորոշիչները):
- Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոնի ծրագրային հավատարմագրման/գնահատման չափանիշները:
- Արտասահմանյան առաջավոր համալսարանների համանման ծրագրային մշակումները և առնչվող այլ աղբյուրներ:

Կրթական ծրագրերի մշակման համար որպես ներքին կողմնորոշիչներ կարող են հանդես գալ հետևյալ փաստաթղթերը.

- Համալսարանի այն կարգերը, որոնք առնչվում են կրթական ծրագրերին (օրինակ, ԵՊՀ-ում հեռակա և առկա ուսուցմամբ բակալավրի և մագիստրոսի պատրաստման կրթական ծրագրերի կառուցվածքը և բովանդակությունը սահմանող չափորոշիչ փաստաթղթերը, կրեդիտային համակարգով առկա և հեռակա ուսուցմամբ ուսումնական գործընթացի կազմակերպման կարգերը բակալավրի և մա-

գիստրոսի կրթական ծրագրերով սովորող ուսանողների համար և այլն):

- ԵՊՀ զարգացման ռազմավարական ծրագրի համապատասխան դրույթները:
- Կոնկրետ ծրագրին առնչվող այլ փաստաթղթեր:

ԲԱԺԻՆ 2. ԾՐԱԳՐԻ ՓԱՍՏԱԹՂԹԱՅԻՆ ՓԱԹԵԹԸ

8. Ծրագրի մասնագիրը (սպեցիֆիկացիան)

Կրթական ծրագրի մասնագիրը ծրագրի նպատակների և ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքների ամփոփ նկարագրությունն է: Ծրագրի մասնագիրը պետք է մանրամասնի ակնկալվող վերջնարդյունքները՝ արտահայտված գիտելիքով և իմացությամբ, կարողություններով և հմտություններով: Այն ուսանողներին պետք է ծանոթացնի նաև դասավանդման և ուսումնառության մեթոդներին, որոնք հնարավոր են դարձնելու այդ վերջնարդյունքների ձեռքբերումը, ինչպես նաև գնահատման մեթոդներին, որոնք ուսանողներին հնարավորություն են տալու ցուցաբերել այդ վերջնարդյունքները:

ԵՊՀ բակալավրի և մագիստրոսի բոլոր կրթական ծրագրերը պետք է ապահովված լինեն համապատասխան մասնագրերով, որոնց ձևերը բերված է *հավելված 1*-ում: Ծրագրի մասնագրի մեկ օրինակը տրամադրվում է ԵՊՀ ուսումնամեթոդական վարչությանը:

ԵՊՀ կրթական ծրագրի մասնագիրը ներառում է.

1. Ծրագրի անվանումը և մասնագիտության թվանիշը,
2. Բուհը,
3. Մասնագիտական կամ այլ իրավասու մարմնի կողմից ծրագրի լիցենզավորման և/կամ հավատարմագրման (եթե կա) հանգամանքը,
4. Շնորհվող որակավորման անվանումը,
5. Ծրագրի մեկնարկի ուսումնական տարին,
6. Ուսումնառության լեզուն,
7. Ուսուցման ձևը (առկա, հեռակա),

8. Ծրագրի ընդունելության չափանիշները,
9. Ծրագրի նպատակները,
10. Ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները (տեսական գիտելիքներ, կարողություններ և հմտություններ), դասավանդման, ուսումնառության և գնահատման մեթոդները և ձևերը, որոնք հնարավորություն են տալիս ձեռք բերել և դրսևորել այդ վերջնարդյունքները,
11. Ծրագրի կառուցվածքը, կրթական մոդուլներն ըստ ուստարիների և կիսամյակների (ներառյալ պրակտիկաները և ավարտական աստեստավորման ձևերը), կրեդիտները և առաջադիմության պահանջները,
12. Ուսումնական պլանի քարտեզը, որը շաղկապում է ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները պլանի բաղկացուցիչ ուսումնական մոդուլների հետ, և նշում այն ուստարին, որի ավարտին այդ վերջնարդյունքները պետք է ձեռք բերվեն բոլոր ուսանողների կողմից,
13. Տեղեկատվություն գնահատման կարգի և չափանիշների վերաբերյալ,
14. Ապագա կարիերայի հնարավորությունները,
15. Ուսումնառության օժանդակության ռեսուրսները և ձևերը,
16. Համապատասխան պետական կրթական չափորոշիչները կամ առարկայական կողմնորոշիչ(ներ)ը, որոնք օգտագործվել են ծրագրի վերջնարդյունքները սահմանելու համար
17. Ծրագրային արտաքին և ներքին այլ կողմնորոշիչներ, որոնք օգտագործվել են ծրագիրը մշակելիս,

18. Լրացուցիչ տեղեկատվություն:

Ծրագրի մասնագիրն օգտագործվում է որպես տեղեկատվության աղբյուր.

- ուսանողների և դիմորդների կողմից, ովքեր ցանկանում են հասկանալ ծրագրի էությունը և նպատակները:
- Գործատուների, կրթական փորձագետների և արտաքին գնահատողների կողմից՝ ծրագրի միջոցով ձևավորվող մասնագիտական կարողություններին և հմտություններին ծանոթանալու նպատակով,
- Մասնագիտական և կամ ոլորտը կարգավորող իրավասու մարմինների կողմից, որոնք հավատարմագրում են բարձրագույն կրթության ծրագրերը կամ արտոնում են մասնագիտական գործունեությունը (օրինակ՝ կարգավորվող մասնագիտությունների դեպքում), քանի որ ծրագրի մասնագիրը ներկայացնում է նաև ծրագրի այն ասպեկտները, որոնք նախատեսված են համապատասխան կարգավորող մարմնի պահանջները բավարարելու համար:
- Բուհերի և ծրագրերը հաստատող ներքին կառույցների կողմից՝ հավաստիանալու, որ ծրագիրը մշակողները հստակ են սահմանել ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքները և որ այդ վերջնարդյունքներն իրատեսական են և դրսևորելի: Դրանք կարող են ծառայել նաև որպես չափանիշներ՝ ծրագրի իրականացման ներքին փորձաքննության և մոնիթորինգի համար:
- Ծրագիրն իրականացողների կողմից՝ ուսանողներից և շրջանավարտներից հետադարձ կապի ստացման նպա-

տակով, պարզելու համար, թե ծրագրի տրամադրած կրթական հնարավորությունները որքանով էին ապահովում ակնկալվող կրթական վերջնարդյունքների լիարժեք ձեռքբերումը:

9. Ուսումնական մոդուլի նկարագրիչները

ԵՊՀ բակալավրի և մագիստրոսի կրթական ծրագրերում ներառված դասընթացները/ուսումնական մոդուլները դասընթացների տեղեկագրքում ներկայացվում են հետևյալ նկարագրիչներով.

1. Ուսումնական մոդուլի թվանիշը,
2. Ուսումնական մոդուլի անվանումը,
3. Մոդուլին հատկացված կրեդիտների քանակը,
4. Շաբաթական ժամերի ընդհանուր քանակը,
5. Ժամաքանակներն ըստ պարապմունքի ձևերի,
6. Կայացման կիսամյակը (աշնանային/գարնանային),
7. Գնահատման ձևը (քննություն, ստուգարք),
8. Ուսումնական մոդուլի նպատակը,
9. Կրթական վերջնարդյունքները,
10. Դասընթացի համառոտ բովանդակությունը,
11. Գնահատման մեթոդները և չափանիշները,

12. Հիմնական գրականության ցանկը (3÷5 անուն՝ վերջին 15 տարիների հրատարակություն):

Ուսումնական մոդուլի նկարագրիչների ներկայացման ձևաթերթը տրված է *հավելված 2-ում*:

ԲԱԺԻՆ 3. ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Ցանկացած կրթական ծրագրի հաջող իրականացման նախապայմանը համապատասխան ռեսուրսների առկայությունն է: Ռեսուրսների որակն անմիջականորեն ազդում է ծրագրի որակի վրա: Կարևորագույն ռեսուրսներ են հանդիսանում համապատասխան դասախոսական և օժանդակ կազմերը: Ռեսուրսները ներառում են նաև ուսումնական ենթակառուցվածքները և ուսումնական ու հետազոտական գործունեության համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական բազան: Ռեսուրսների այս երկու տեսակներն էլ ենթակա են անընդհատ հաշվառման և կատարելագործման:

Ստորև ներկայացվում է կրթական ծրագիրը հաջողությամբ իրականացնելու համար պահանջվող ուսումնառության հիմնական ռեսուրսների ցանկը:

- Դասախոսական և ուսումնաօժանդակ կազմեր - ծրագիրը պետք է ապահովված լինի որակյալ և կարող դասախոսական և ուսումնաօժանդակ կազմով՝ այն իրականացնելու և գնահատելու համար: Այդ կազմը պետք է ունենա համապատասխան կարողություններ (մասնագիտական, մանկավարժական, ինչպես նաև տեխնիկական) և որակավորում, գիտակ լինի ոչ միայն ծրագրի իր մասնաբաժնին, այլև ամբողջական ծրագրին՝ ուսանողների ուսուցումը համատեքստին համահունչ իրականացնելու համար:
- Ուսումնամեթոդական նյութեր (դասագրքեր, ամսագրեր և մուլտիմեդիա ռեսուրսներ) - ծրագրում ներառված դասընթացների անցկացման համար անհրաժեշտ հիմնական դասագրքերի, ուսումնական ձեռնարկների և այլ ուսումնական նյութերի ցանկը պետք է որոշի համապատասխան դասախոսական կազմը: Համալսարանը այն ձեռք է բերում և տրամադրում ուսանողներին ազատ օգտագործման հա-

մար: Սակայն դրանք պետք է լրացվեն այլ ուսումնական ռեսուրսներով՝ ինչպիսիք են ամսագրերը (տպագիր և առցանց) և զանազան մուլտիմեդիա փաթեթները: ԵՊՀ գրադարանը այս ռեսուրսների հայթայթման և տեղակայման հիմնական կառույցն է, սակայն կարող են օգտագործվել նաև լրացուցիչ ռեսուրսներ, ինչպես՝ ԵՊՀ ներքին ցանցը և ֆակուլտետների ու ամբիոնների գրադարանները:

- Տեխնիկական միջոցներ – ներառում է տեղեկատվության տեխնիկական միջոցները և տեսաձայնային սարքավորումները, լաբորատոր սարքավորումները, տեսապաստառները և այլն:
- Ուսումնական տարածքներ - ծրագրի իրականացման բոլոր փուլերում ուսանողներին պետք է հատկացվեն համարժեք լսարանային/ուսումնական տարածքներ: Դասախոսություններին պատրաստվելու և ուսանողների հետ հանդիպելու համար դասախոսներին նույնպես անհրաժեշտ է ապահովել համապատասխան տարածքներով:
- Արտադրական պրակտիկայի կազմակերպում և ղեկավարում - սա ծրագրով սահմանված մասնագիտական մի շարք կարողությունների ձևավորման և հմտությունների զարգացման կարևորագույն ծրագրային բաղադրիչն է և պետք է իրականացվի պատշաճ մակարդակով:
- Ֆինանսական միջոցներ – ծրագրի բնականոն ընթացքն ապահովելու համար անհրաժեշտ է տրամադրել համարժեք ֆինանսավորում: